

Details gescheperde heidebegrazing Veluwe Zuid

Uitleg tabel

Voor het gebied Stroese heide is door Staatsbosbeheer een inschatting gemaakt van de structuurkenmerken die van belang zijn voor kwaliteit conform SNL criteria (Van Beek *et al.*, 2014). Per deelgebied zijn omschrijvingen toegevoegd van lokale kenmerken of zeldzame soorten die aandacht behoeven bij de begrazing.

Het vegetatiebeheer van de heide en daarin aanwezige jonge houtopslag is voor de verantwoording van de opdrachtnemer. De opdrachtnemer maakt daarbij gebruik van begrazing door schapen (en evt. enkele geiten), aangevuld met kleinschalige maatregelen als afzagen, uittrekken en afmaaien. Meerjarige houtopslag kan in de begrazingstermijn door Staatsbosbeheer afgezet worden, waarna de vrijgekomen oppervlakte opgenomen dient te worden in het begrazingsschema. Ook kunnen er in het gebied maatregelen door Staatsbosbeheer uitgevoerd worden, zoals chopperen of maaien (beiden vaak in een 'visgraat'-patroon) of bos omvormen. Deze maatregelen dienen vervolgens positief beïnvloedt te worden door middel van de begrazing.

De locaties van de bosranden en ook de posities van jonge en volwassen solitaire bomen en grote braamstruiken staan in beginsel vast in de beheerplanning van Staatsbosbeheer. Deze begroeiingen zijn gekozen voor een langere periode conform het SNL-criterium van 1 à 10% solitaire bomen en bosjes in heide. Begrazing dient om alle bijkomende houtopslag totaal te controleren. In het beginsel is het streven dat de opdrachtnemer dus overal (nieuwe) bosopslag en braam-groei volledig terugdringt. Alle houtopslag (zaailingen en ook uitlopers op stobben) lager dan 1 m, met stamdikte aan de voet van <3 cm en/of leeftijd jonger dan 2 jaar dient door de herder verwijderd te worden. Om scherpe grenzen en afname van leeftijdsvariatie te voorkomen, voert Staatsbosbeheer zelf periodiek het zaagwerk van volwassen bomen en struiken uit. Staatsbosbeheer kan de opdrachtnemer verzoeken om, uit oogpunt van efficiëntie, medewerking te verlenen aan het verwijderen van doorgesloten oudere houtopslag. Meestal betreft dit situaties met verspreide exemplaren maar soms ook nader aangeduide vlakken. Het ontwikkelen van de opengemaakte plekken richting heide vraagt vervolgens om passende begrazing. Het rekruteren van nieuwe solitaire bomen en braamstruiken gebeurt in overleg tussen de herder en Staatsbosbeheer. Er is een voorkeur voor het lokaal sparen van: Brem, Gaspeldoorn, Jeneverbes, Lijsterbes, Hulst, Meidoorn, Boswilg, Grauwe wilg, Zomereik en Kamperfoelie. In Vochtige heide kunnen in overleg Kruiwilg en Geoorde wilg worden gespaard.

Toelichting vegetatiestructuur-kenmerken

- Heide en bosbes: het percentage bedekking door Struikheide, Dopheide, Kraaiheide, Blauwe en Rode bosbes. Deze bedekking dient minimaal 30% te zijn, zie [tabel 1](#);
- Oude heide: de fractie oude heideplanten (ouder dan ca. 15 jaar) dient minder te zijn dan 0,8 m.a.w. 80% van aanwezige heide. Het achterliggende streven is: heide met gevarieerde leeftijdsopbouw (zie [tabel 2](#));
- Hoge grassen: bedekking door Pijpenstrootje en/of Bochtige smele; minimaal 5 en maximaal 20 %, zie [tabel 1](#);
- Lage grassen/Zegges: bedekking door Roodzwenkgras, Schapengras, Gewoon struisgras, Fijn struisgras, Borstelgras, Buntgras, Tandjesgras, Zandzegge, Pilzegge, Zwarte zegge, Blauwe zegge, Draadzegge, Veenpluis, Veelstengelige waterbies, Witte en Bruine snavelbies, Trekrus of Knolrus;
- Open grond, pionier: percentage onbegroeide grond of begroeid met pioniersoorten zoals Heidespurrie, Zandhoornbloem of Schapenzuring. Bedekking door meerjarige mos-tapijten wordt niet meegerekend als pionier/open grond;
- Struweel: bedekking door Braam, Brem, Jeneverbes of andere struikvormers. Het minimum (5%) is van belang als structurelement voor fauna. Indien het struweel grotendeels uit braam bestaat dan geldt 3-5% (m.a.w. <5%) als optimum en 10% als maximum;
- Houtopslag (zaailing of uitlopers stobben): de opslag lager dan 1 m, jonger dan 2 jaar en/of stamdikte <3 cm. Grotere houtopslag betreft meestal geaccepteerde bomen/bosjes. Tenzij de opdrachtgever aangeeft dat er sprake is van achterstallig onderhoud. De controle van deze achterstallig onderhoud is punt van overleg.

Tabel 1: Overzicht van de criteria voor structuurkenmerken bij de beoordeling van de actuele situatie en de keuze van het streefbeeld.

Kenmerk	Minimaal	Maximaal
Heide en bosbes	30%	
Oude heide fractie	0,2	0,8
Hoge grassen	5%	20%
Lage grassen/zeggen	5%	20%
Open grond, pionier	5%	40%
Struweel/braam	5%	20%
Houtopslag	0%	5%

Tabel 2: Schema van vier ontwikkelingsfasen van droge heide. De situatie van gevarieerd wordt als optimaal beschouwd (groene markering). De situaties van verouderd (>80% oude planten) en ook te jong zijn ongewenst (rode markering).

Beoordeling:	pioniersfase, 0 tot 6 (10) jaar oud	opbouwfase, 6-15 jaar oud	volwassen fase, 15-25 jaar oud	verval-fase
te jong	meer dan 80%			ontbreekt vrijwel
jong	meer dan 50%			
gevarieerd	10 a 20%	10 a 25%	25 a 50%	10 a 20%
verouderd	minder dan 20%		meer dan 80%	
sterk verouderd	minder dan 20%		opp. verval > opp. volwassen	

Gebied - Stroese heide

De Stroese heide omvat een relatief vlak landschap met dekzand op smeltwaterafzettingen. De heide ligt in een brede oost-west zone die in afgelopen eeuwen niet verstoven is. Ten noorden en ten zuiden hiervan liggen grote gebieden die wél verstoven zijn (Stroese zand en de stuifzanden van Harskamp en Kootwijk). Bijzonderheid is het stelsel van droogdalen van de Houtbeek dat is ontstaan in de laatste ijstijd. Het beheertype is overwegend Droge heide (N07.01). In de droogdalen van de houtbeek zijn laagtes met Vochtige heide (N06.04), op ca. 1,0 ha. Het gebied van de Houtbeek is zeer rijk aan archeologie.

Afgelopen decennia zijn verschillende delen van Stroese heide grootschalig geplagd. Rond 2000 liep er een schaapskudde en er is ook met runderen gegraasd. In de Houtbeek is een inrichting uitgevoerd: de bedding is uitgegraven en het naastgelegen bos is gekapt waarna de toplaag is verwijderd. Midden op de Stroese heide is een bosvak gekapt en met relatief kleinschalig plagwerk omgevormd naar heide.

Huidige situatie

Binnen de De Stroese heide zijn drie deelgebieden te onderscheiden:

1. Het Kootwijksche veld: het noordelijke deel dat zich kenmerkt door een lange, droge bedding van de Houtbeek. De heide is sterk vergrast met Pijpenstrootje en Bochtige smele. Struikheide is grotendeels oud tot vervallen. Naar het oosten toe was de open ruimte sterk verdicht door houtopslag. Maar deze is in 2019 m.b.v. PAS-subsidie open gemaakt. De noordelijke bosrand ligt op voormalig stuifzand; ook in deze bosrand is gezaagd waarbij inhammen zijn gemaakt. In de noordoostelijke hoek ligt sinds 2018 een ecoduct. De ruimte hier omheen is ook recent vrij gemaakt. In het Kootwijksche veld liggen 15 á 20 grafheuvels en ook historische drinkkuilen. In 2018-2019 is op vier plaatsen gehopperd/gemaaid (visgraat-patroon) om een begin te maken met heideverjonging.
2. De Houtbeek: het zuidwestelijke deel. Het ingerichte watervoerende traject van de Houtbeek ligt hier in de noordelijke hoek. Een zijdal van de beek is begroeid met vochtige heide met bijzondere flora waaronder Klokjesgentiaan. De heide wordt gedomineerd door de grote oppervlakten oude en vervallen Struikheide met een ondergroei van mos. Grazige begroeiingen met Pijpenstrootje, Bochtige smele of lage grassen/zegges zijn niet beeldbepalend en in droge jaren nauwelijks productief. Naar het oosten veranderd het karakter van de heide naar een Stuifzandheide. In deze zone is in 2019 m.b.v. PAS-subsidie veel houtopslag verwijderd. Plaatselijk is nog steeds veel houtopslag van allerlei leeftijden aanwezig. In het zuidwesten ligt een grasland op een voormalige akker; in dit grasland is de ontwikkeling van struweel (Meidoorn) gewenst, maar houtopslag van o.a. Amerikaanse vogelkers of vorming van bos ongewenst. Het grasland is in overleg met de beheerder ook beschikbaar voor schapenbegrazing.
3. Vogelzang: heide die omgeven wordt door boswachterij, eikenstrubben en spontaan dennenbos. In het gebied domineert Struikheide die aan het verouderen is. Er is veel houtopslag waardoor het heidegebied dicht dreigt te groeien.

De Stroese heide heeft verschillende locaties die rijk zijn herpetofauna (Adder en Gladdeslang) met name de omgeving van de Houtbeek in het Kootwijksche veld en de oostelijke bosranden van het grote Houtbeek-gebied. In beginsel is er veel karakteristieke avifauna: Veldleeuwerik, Boomleeuwerik en Nachtzwaluw maar de dichtheden zijn lager dan potentiëel, vanwege achteruitgang van vitale heide en vegetatiestructuur.

Streefbeeld

Een groot, robuust heideveld met in de randen verspreide solitaire bomen. De heide is gevarieerd qua leeftijdsopbouw en door afwisseling met velden Pijpenstrootje, Bochtige smele, heischrale vegetaties, open plekken en struwelen. Er zijn zachte overgangen naar bosranden door middel van struweel, struiken en solitaire bomen. Het is een gebied met hoge landschappelijke waarde door de Houtbeek, archeologie, eikenstrubben en het vrije zicht. Het gebied herbergt grote vitale populaties van o.a. Adder en Veldleeuwerik vanwege de robuustheid van het gebied in combinatie met lokaal aanwezige bijzondere biotopen (Houtbeek, eikenstrubben, kleinschalige beheer zoals bijv. ontwikkeling van een struwelen).

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een totale omvang van 243,8 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Veldleeuwerik, Nachtzwaluw, Adder, Gladdeslang, Klein warkruid, Klokjesgentiaan, Hooibeestje, Heideblauwtje, Borstelgras, Stekelbrem en Fraai hertshooi. Per deelgebied zijn deze soorten nader gespecificeerd.

In het terrein liggen twee bespreekgebieden (zie kaartbijlage): de periodiek natte beddingen van de Houtbeek alwaar overleg nodig is over de planning m.b.t. toegankelijkheid en begrazing van de groeiplaats van o.a. Klokjesgentiaan; het zuidwestelijke grasland dat afwijkt qua beheer.

Stroese heide

Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2026	Streefbeeld 2031	Opmerkingen
1	97,6	Kootwijksche veld	Heide en bosbes	40,0%	50,0%	Bevorderen bedekking en verjonging van de struikheide en dopheide. Lokaal terugdringen hoge grassen en jonge bosopslag. Bevorderen lage grazige vegetaties, open grond en lokaal struweel. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Hooibeestje, Heideblauwtje, Adder, Gladdeslang, Borstelgras, Stekelbrem.
			Oude heide fractie	0,9	0,7	
			Hoge grassen	30,0%	20,0%	
			Lage grassen/zeggen	5%	10,0%	
			Open grond, pionier	<5%	5%	
			Struweel/braam	<5%	5%	
			Houtopslag	10,0%	5%	
2	150,4	Houtbeek	Heide en bosbes	50,0%	50,0%	Bevorderen verjonging van de struikheide en dopheide. Lokaal bevorderen c.q. instandhouden hoge grassen en jonge houtopslag. Bevorderen struwelen. Aandachtssoorten flora & fauna: Veldleeuwerik, Nachtzwaluw, Hooibeestje, Adder, Gladdeslang, Klein warkruid en Klokjesgentiaan (laagte Houtbeek).
			Oude heide fractie	0,9	0,7	
			Hoge grassen	20,0%	25%	
			Lage grassen/zeggen	5%	5%	
			Open grond, pionier	<5%	5%	
			Struweel/braam	<5%	10,0%	
			Houtopslag	10,0%	<5%	
3	25,1	Vogelzang	Heide en bosbes	60,0%	60,0%	Bevorderen verjonging van de struikheide. Terugdringen jonge houtopslag. Aandachtssoorten flora & fauna: Nachtzwaluw, Hooibeestje, Heideblauwtje, Adder, Gladdeslang, Fraai hertshooi.
			Oude heide fractie	0,9	0,7	
			Hoge grassen	20,0%	20,0%	
			Lage grassen/zeggen	5%	5%	
			Open grond, pionier	<5%	5%	
			Struweel/braam	<5%	<5%	
			Houtopslag	10,0%	<5%	

Gebied – Het leesten

Het leesten omvat een sterk geaccidenteerd terrein het is grotendeels een droogdal (een voormalig smeltwaterdal) in de stuwal van Oost-Veluwe. De bodem bestaat uit zwak-lemig zand met veel grind. Aan de westzijde is het gebied begrenst door de N103 en in het oosten grenst het aan het bos.

Huidige situatie

Het gebied wordt gekenmerkt door grote oppervlaktes oude heide waartussen op plekken pijpenstrootje domineert. Verjonging van de heide is nauwelijks aanwezig. Het gebied kent een grote padendichtheid. Er komen veel bezoekers mede vanwege het bezoekerscentrum die bij het gebied ligt. Aan de

Streefbeeld

De heide is gevarieerd qua leeftijdsopbouw en door afwisseling met velden Pijpenstrootje, Bochtige smele, heischrale vegetaties, open plekken en struwelen. Er zijn zachte overgangen naar bosranden door middel van struweel, struiken en solitaire bomen. Het gebied biedt habitat aan o.a. Adder en Boomleeuwerik.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een totale omvang van 36 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Adder, Gladdeslang,

Het Leesten						
Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2026	Streefbeeld 2031	Opmerkingen
1	36	De leesten	Heide en bosbes	65,0%	55,0%	Bevorderen verjonging struikheide en lokaal struweel. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Hooibeestje, Adder, Gladde slang, levendbarende hagedis, Stekelbrem
			Oude heide fractie	>0,9	0,7	
			Hoge grassen	25,0%	20,0%	
			Lage grassen/zeggen	<5%	10,0%	
			Open grond, pionier	<5%	5%	
			Struweel/braam	<5%	5%	
			Houtopslag	5%	5%	